

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

30

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • יום רביעי לסדר תולדות תשע"ב

והרמב"ם כתב בפירושו המשניות לסנהדרין (א, ג) כי לפני שיבוא המשיח יהיו סמוכין, וכיצד יסמכו? כתב הרמב"ם שם, אם יסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיניים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להם רשות לדון דיני קנסות ולסמוך חכמים אחרים.

וידוע כי בזמן הבית יוסף רצו לחדש את הסמיכה, שהעיר צפת הייתה מלאה חכמים וסופרים והיו בה שמונה עשרה ישיבות, והיו שם הבית יוסף ועוד כמה מגאוני הדור שראויים להיסמך, אבל הייתה מחלוקת גדולה בזה ולבסוף בטלה הסמיכה.

ומתי תתחדש הסמיכה? כתב הרמב"ם בפירושו המשניות שם, "זה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא ית' לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם ית' ולתורה ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח", והזכיר בדבריו כי לפני שיבוא המשיח יהיו שלושה דברים, הא'. "תרבה זכותם" היינו מידות טובות, והב'. שתהיה תשוקה גדולה מאד לתורה, והג'. שיהיו לומדים גדולים הראויים להיסמך, ועכשיו בימינו כבר רואים את התשוקה הגדולה לתורה שכתב הרמב"ם, אבל עדיין אין גדולי תורה שראויים להיסמך.

ועוד רואים דבר שלא היה מעולם, שיש הרבה צעירים שדבוקים בתורה יומם ולילה בלי היסח הדעת, וברוך השם יש אפשרויות לזה, מי שדבוק בתורה לא חסר לו כלום, ואמנם תמיד היו יחידי סגולה שראשם היה שקוע כל הזמן בתורה, אבל בימינו יש רבים כאלה.

ומעלת הרבים גדולה מאד, כמו שכתוב (ויקרא כו, ח) "ורדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו", ופירש"י, "וכי כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטים העושים את התורה למרובים העושים את התורה", והנה בוודאי לא כוח הגוף מתחזק כשיש מרובים העושים את התורה, אלא כשיש מרובים כל אחד מקבל יותר מעלות רוחניות וזכויות, שעל ידי זה יכול לרדוף פי חמש ממה שהיה רודף אם היו מועטים העושים את התורה.

וכל הזמן הולכים ומתרבים אלו שדבוקים בתורה, ולא רק כאלו שנולדו בתוך בתים של תורה, אלא גם בעלי תשובה דבוקים בתורה מתוך אהבת תורה, זוהי התשוקה הגדולה לתורה של ימות המשיח שכתב הרמב"ם, אבל עדיין לא רואים את החלק השני שכתב הרמב"ם "ותגדל חכמתם", ואמנם יש גדולי תורה בעלי הבנה מיוחדים עם הרבה ידיעות, אך לא כאלה שראויים להיסמך כמו הבית יוסף, ועל כל פנים רואים שמתקרבים לימות המשיח.

ומצד שני יש בימינו ניסיונות גדולים שלא היו מעולם, זה התחיל עם ניסיונות של רדיו, שבתחילה כמעט לא היו בזה דברים אסורים, אבל במשך הזמן הכניסו הרבה דברים שמזיקים מאד, והמציאנו גם את הטלוויזיה והאינטרנט, שזה דבר מסוכן מאד שגורם לפשע, רואים שם את הדברים הגרועים ביותר במידות רעות וגם באיסורים אחרים של ייהרג ואל יעבור, והיום כבר יש אפשרות להכניס מכשירים כאלה בתוך הכיס.

ועכשיו הוציאו איסור חמור על זה שיהרג ואל יעבור, צריכים לדעת כי מכשירים אלו הם פתחו של גיהינום ממש! מי שמחזיק מכשירים כאלה הוא מחזיק גיהינום ביד, ונמצא קרוב לפתחו של גיהינום, פתח הגיהינום פתוח לפניו וכחוט השערה אפשר ליפול, וכבר אמרו חז"ל (קהלת רבה ז, כב) גיהינום וגן עדן כמה ביניהם טפח, זה גורם לצרות איומות ושלוש בית עד לבאר שחת!

הנה אנו רואים שאנחנו נמצאים כבר בימות המשיח, יש הרבה סימנים על ימות המשיח, ומצינו בגמרא (סוטה מט, ב) רשימה גדולה של מידות רעות שיהיו בעקבתא דמשיחא, וזכורני לפני הרבה שנים כשגם כן היו דברים משונים וגרועים מאד שלא היו אף פעם, ואמרת אז לאחד כי הסימנים מראים שהוא זמן של עקבתא דמשיחא, והלה השיב ואמר לי שכבר הרבה שנים שיש סימנים של ימות המשיח. ברם בזמננו אנו רואים גם סימנים טובים של ימות המשיח, שיש אהבת התורה וכבוד התורה בצורה שלא הייתה מעולם.

ושמעתי כי בימים האחרונים הגיעו לישיבה קבוצה ממדינת קוריאנה, לראות מה זה ישיבה ומה זה התלמוד, כי הם שמעו שהתלמוד זה דבר שמחדד מאד, וחרירות המוח היהודי זה בא מהתלמוד, וידוע שיש שבע חכמות של מדע, וכל החכמות כלולים בתורה, למשל חכמת הפסיכולוגיה, יש הרבה פעמים בש"ס אומדנות של דעת בני אדם, וכמו שמצינו בגמרא שנסתפק רבינא באומדנא של דעת האדם ופשט את ספקו מברייתא, ולא היה סומך על דעת פסיכולוגים בזה, כי הכל נמצא וכתוב בתורה, וחכמת התורה קובעת את טבע האדם, וכך כל שבע החכמות נמצאות בתורה.

ויש בתורה גם דינים ומשפטים, וישנם גויים שמתעניינים במשפט העברי, ושומעים הרצאות על המשפט העברי, ובאים הרבה סטודנטים גויים שלומדים משפטים לשמוע, והם נהנים ומתפעלים מאד מהחכמה שיש בזה, ופעם אחת אחרי ההרצאה אמרה סטודנטית גויה כי הגיעה למסקנה שצריכים להתגייר, ויש גם אחד שמדבר בפניהם עניינים של אמונה ומידות טובות, ויש ציבור גדול שבאים לשמוע אותו.

ברוך השם זכינו שיש בעולם נהירה גדולה לתורה, ורבים מבקשים ללמוד תורה, ויש אפילו חילוניים הרחוקים מתורה ומצוות שמבקשים ללמוד תורה. וסיפר לי אדם שלומד גמרא עם חילוניים בעלי רמה אקדמאית, הם בעלי כישרונות גדולים והשכלה גבוהה, והוא לומד איתם בקביעות גמרא, ועל פי רוב הם חוזרים בתשובה, למרות שהוא לא אומר להם כלום על חזרה בתשובה ורק לומדים ביחד גמרא, הם מעצמם מתעוררים לחזור בתשובה, וכמו שאמרו חז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ב') שהמאור שבה מחזירים למוטב.

כזו תשוקה יש לתורה! כל בעלי התשובה מה הם מחפשים! תורה! ויש בעלי תשובה רבים שלומדים תורה מתוך הדחק והם מאושרים ושמחים בחלקם, זהו דבר שלא היה בכל הדורות מעולם.

ואמנם מצינו בגמרא (סנהדרין צד, ב) כי חזקיהו המלך נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה יידקר בחרב זו, בדקו מדן ועד באר שבע וכו' ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, אבל שם למדו בכפייה לקיים מצות המלך, וכפי שביאר מרן הרב מפוניבובי זצ"ל כי מי שאינו עוסק בתורה יידקר בחרב זהו מפני שהוא עובר על מצות המלך ומיתתו בסייף כדן מורד במלכות, ואילו בימינו יש רבים שנמשכים לתורה בלא שום כפייה, רק מאהבת התורה, וזה הולך ומתרבה, ואפילו גויים נמשכים לזה.

ובאמת אנו רואים בקיום הנבואה שכתוב (עמוס ח, יא) "הנה ימים באים נאום השם אלוקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי השם", הנביא אומר שבימות המשיח הרעב והצמא יהיה לדבר השם, ועכשיו אנו רואים זאת בעינינו, שיש בעלי תשובה שצמאים מאד לתורה, ואפילו גויים מתעניינים ורוצים לשמוע דברי תורה, והכתוב הזכיר והשלחתי רעב בארץ, דהיינו בארץ ישראל שהיא הארץ הידועה, וכפי שאכן רואים כי בעלי התשובה בארץ ישראל הם רבים יותר מאשר בכל העולם, אלו הם ימות המשיח.

וברוך השם שסידרו פתרון לזה, ויש גמ"ח שמתקן את המכשיר, שלא תהיה אפשרות להתחבר לפתחו של גיהינום, מי שצריך מחשב כשר יכול להשתמש בזה לצרכיו, אבל שיהיה מנותק מאפשרות להיכנס למקומות האסורים, ומי שמחזיק מכשיר לא כשר צריך להחליפו במכשיר כשר, אפשר בקלות לתקן שפתח הגיהינום יהיה סגור ולא תהא אפשרות להיכנס לשם, הסקרנות זה דבר שמושך מאד, אבל צריכים להשתמש עם הסקרנות ללימוד התורה, ולא לדברים האסורים.

המצב הוא תמיד כמו שכתוב (קהלת ז, יד) "זה לעומת זה עשה האלוקים", בכל פעם שמתגבר הצד הטוב יש לעומת זה גם את הצד הרע, ועכשיו בימות המשיח שאנו רואים בריבוי אהבת התורה ותשוקה לתורה, כנגד זה יש ניסיונות גדולים מאד, וכך גם בערב שבת ושבת שהם זמנים של קדושה, יש בהם הפרעות שקשה ללמוד בהתמדה, ומי שהוא בעל שכל משתדל ועושה תכנית שהשבת תנוצל לקדושה וללימוד התורה, כי השבת זה יום מנוחה וקדושה - גם מנוחה וגם קדושה.

והנה אמרו חז"ל בברכות (לג, א) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, והדברים טעונים ביאור שהרי צריכים לרחם אפילו על בעלי חיים וכמו שכתוב (תהלים קמה, ט) "ורחמיו על כל מעשיו", ומדוע אסור לרחם על מי שאין בו דעה? וראיתי במהרש"א בסנהדרין (צב, א) שעמד בזה וביאר "הא ודאי דיש לרחם על כל מעשיו שלא בטלו צורתן כפי הבריאה, אבל האדם כיון שנברא בדעתו ובשכלו, אם אין לו דעת הרי הוא מאבד צורתו, ואין זה בכלל כל מעשיו לרחמו, כי האלוקים עשאו ישר בדעתו", עכ"ד.

והיינו שהמצוה לרחם היא על 'מעשיו' של הקב"ה, וכמו שהובא בגמרא (ב"מ פה, א) העובדה מרבינו הקדוש שריחם על העכברים שהם מעשי השם, אבל האדם הרי נברא ישר מתחילת בריאתו וכמו שכתוב (קהלת ז, כט) "האלוקים עשה את האדם ישר", ולפי הישרות צריך ללמוד תורה ולעשות מצוות ומעשים טובים ולהתנהג במידות טובות, כמו שמצינו בדברי חז"ל (ע"ז כה, א) שספר תורה נקרא ספר הישר, שכל מה שכתוב בו זה בישרות, בצדק ובמשפט, והאדם שאין בו דעה קלקל את עצמו ונחר ללכת אחר פיתוי היצר, וכיון שהטה את עצמו מדרך הישר וכבר אינו ישר כמו שעשה האלוקים, אינו בכלל רחמיו על כל 'מעשיו' ואין חיוב לרחם עליו. אבל עדיין צריך לפרש מדוע אסור לרחם עליו, והרי זוהי רק סיבה שלא יהיה חיוב לרחם, ומהו האיסור לרחם עליו?

וראיתי בפירוש הראי"ף על העין יעקב בברכות שביאר כי אסור לרחם עליו היינו שדנים אותו מן השמים במידת הדין ולא במידת הרחמים, שהרי מצד הדין אדם החוטא פגם בכתר המלך והוא מורד במלכות, והדין נותן שייענש על זה וימות כדי לקדש שם שמים ולתקן את החילול השם שעשה, וכמו שאמרו בירושלמי (מכות פ"ב) שאלו לחכמה הנפש החוטאת מה תהא עליה אמרה להם חטאים תרדוף רעה, שאלו לנבואה אמרה להם הנפש החוטאת תמות וכי, אבל הקב"ה חידש שאפשר לעשות תשובה, וכמו שביאר המסילת ישרים בפרק ד' כי התשובה עוקרת את החטא מעיקרו כמו שהחכם עוקר את הנדר למפרע, לכן מצד מידת הרחמים הקב"ה מחכה ומאריך אף, מפני שיש תקווה שלבסוף יחזור בתשובה.

אבל מי שאין בו דעה הרי לא יחזור בתשובה, ולכן לא נוהגים עימו מן השמים במידת הרחמים, כי מה ירויח אם ירחמו עליו וימשיך לחיות? הרי רק יפסיד בזה שיעשה עוד חילול השם ויקבל עוד גיהינום, ולטובתו עדיף שימות כדי שלא יעשה עוד עבירות, וכמו שפירש"י אצל חנוך (בראשית ה, כד) כי צדיק היה וקל להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו, לכן אסור לרחם על מי שאין בו דעה, ונוהגים עימו מן השמים במידת הדין, וזה לטובתו כדי שלא יקבל יותר גיהינום.

ויש עוד עניין במי שאין בו דעה, שהדעה זה השכל, וכשאדם מתנהג על פי השכל כל הנהגתו היא אחרת, וצריך תמיד לחשב בשכלו שלא להיגרר אחרי מה שהלב מושך, אלא להתיעץ עם השכל, זה נקרא שיש לו דעה, שאינו הולך אחרי הרצון אלא אחרי השכל, וכמו שאמרו חז"ל (בי"ב עה, ב) שלא להיות כעיר המהלך אחר שיחה נאה, אם אפשר לפתות את האדם ולמשוך אותו זה נקרא שאין בו דעה, כי אינו הולך לפי השכל ואינו מושל ביצרו אלא נמשך אחר רצונו ותאוותיו, אבל מי שהוא בעל שכל ומתנהג לפי השכל הוא אדם אחר לגמרי.

ושמעתי ששאלו פעם את החזון איש בדבר שתי הצעות בשידוכים, האחד היה ירא שמים ומתמיד ובעל מידות טובות, אבל לא היה לו שכל, והשני היה פחות ממנו, אבל היה בעל שכל, איזה שידוך עדיף? ולקח החזון איש עט וצייר עיגול ומסביב כתב את כל המעלות, התמדה, יראת שמים, מידות טובות וכו', ובאמצע העיגול כתב 'הני"ל', והראה החזון"א ואמר: אם אין לו שכל, אזי ההתמדה היא בלא שכל, והיראת שמים היא בלא שכל, והמידות הטובות הם בלא שכל, ובאמת זוהי גמרא מפורשת (נדרים מא, א) דדא ביה - כולא ביה, דלא דא ביה - מה ביה, דא קני - מה חסר, דא לא קני - מה קני, והיינו שאדם שאין בו דעה ושכל נחשב שאין לו כלום.

לכן צריכים תמיד להשליט את השכל על הרצון, כי הרצון הוא הטבע הגופני של הנפש הבהמית, כמו בהמה שנמשכת אחרי מה שמשמח ומה שמתוק, ונמשכת אחרי הנוח ביותר, אבל זה לא הישרות, והישרות היא ללכת אחרי השכל ולא להימשך אחר רצונות הגוף, שאם טבע הגוף מושך לסקרנות, השכל אומר שלא להימשך אחרי זה, אלא יש סקרנות כשרה בדברי תורה, ואם הגוף מושך למתיקות אחרת, אזי השכל אומר שיש מתיקות כשרה של תורה, וכשטבע הגוף מושך למנוחה, השכל אומר שיש מנוחה בדברי תורה, וכמו שכתוב (בראשית מט, טו) "וירא מנוחה כי טוב", כי התורה זה מנוחה ומרגיע את הנפש.

ושמעתי מהגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי בקלם כשאחד היה בא מנסיעה ארוכה, פעם היו נוסעים בעגלות עם סוסים והנסיעה ארכה זמן רב, וכשאחד היה מגיע מהנסיעה ישר לתפילת שחרית בקלם, התפילה הייתה מרגיעה אותו וכבר לא היה עייף, כי התפילה משמחת ונותנת הרגשה נעימה מאד, למי שיש לו טעם בתפילה, ובאמת יש טעם מיוחד בתפילה, וכמו שביאר המסילת ישרים בפרק י"ט כי "מי שהוא בעל שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב יוכל לקבע בלבו אמיתת הדבר איך הוא בא ונושא ונותן ממש עימו יתברך ולפניו הוא מתחנן ומאיתו הוא מבקש והוא ית"ש מאזין ומקשיב לדבריו כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב ושומע אליו", עכ"ד.

כל אלו שבאים לשמוע דברי מוסר הם בעלי שכל, מבקשי השם, שמבקשים את האמת, והעצה שכל היום יימשך עם שכל הישר, זה על ידי ספרי המוסר, לכל אחד יש ספר מוסר ומורה דרך שמתאים לו, ושמעתי השבוע מאדם אחד כי בחור צעיר התאונן בפניו שאין לו טעם בלימוד המוסר, וכבר זמן רב שהוא לומד מסילת ישרים ואורחות צדיקים ואינו מרגיש טעם בזה, והוא מחפש ספר אחר מעניין ללמוד בסדר מוסר, והוא אמר לו שינסה לחשוב עצה עבורו, ולמחרת נפגשו שוב וסיפר לו הלה שכבר מצא מעצמו ספר מוסר שמעניין ומושך אותו, כך לכל אחד ואחד יש ספר שמתאים בשבילו.

ולפעמים יש לאדם סייעתא דשמיא מיוחדת שנותנים לו התעוררות מן השמים, וכמו ששמעתי פעם ממו"ר הגה"צ רבי"א דסלר זצ"ל דוגמא לזה, אם אדם יושב באיזה מקום וממתין בחדר ההמתנה, ויש שם ספרים לקריאה ובהם גם ספרי מוסר, ומפני שלא היה לו מה לעשות פתח את אחד מן הספרים, ונפתח לו בדיוק מאמר חז"ל שמדבר אליו והשפיע עליו, ואם היה נפתח לו במקום אחר לא היה משפיע עליו, זוהי דוגמא לסייעתא דשמיא מיוחדת ואתערותא דלעילא, שנותנים לאדם התעוררות מן השמים.

אבל צריכים גם זכויות לזה, ועל ידי שהאדם משתדל באתערותא דלתתא, אזי כמו שאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעים אותו, ונותנים לו סייעתא דשמיא באתערותא דלעילא, וכמו אותו בחור צעיר שהשתדל וחיפש ספר מוסר שמתאים לו, ועל ידי זה זכה לסייעתא דשמיא שכבר מצא מעצמו את הספר שמתאים לו, אם כן אנו יכולים לפתור את כל הבעיות שלנו בלי שום קשיים, והשי"ת יעזרנו שנוכח לזה!

לעילוי נשמת
רבי חיים ב"ר יוסף זביב זצ"ל
נלב"ע כ"ח חשוון תשס"ט
ת.נ.צ.ב.ה.